HSR London International Conference on Multidisciplinary Academic Research
(HSR-ICMAR) 2026
https://houghtonstreetreview.com/index.php/conference

RAQAMLI PLATFORMALARDA AYOL OVOZI: ERKINLIK VA CHEKLOVLAR (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL)

Ibroximova Mohidil Muratali qizi
Namangan davlat universiteti ilmiy xodimi.
https://doi.org/10.5281/zenodo.21290107

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli platformalarda ayol ovozining namoyon bo‘lishi, uning erkinlik imkoniyatlari va mavjud cheklovlari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar ayollarga o‘z fikrini keng jamoatchilikka yetkazish imkonini yaratgan bo‘lsa-da, bu jarayon turli ijtimoiy, madaniy va psixologik to‘siqlar bilan ham murakkablashmoqda.

Kalit so‘zlar: raqamli jamiyat, ayol ovozi, ijtimoiy tarmoqlar, erkinlik, gender, kiberzo‘ravonlik, raqamli madaniyat.

Abstract: This article analyzes the manifestation of women's voices on digital platforms, their opportunities for freedom, and existing restrictions from a socio-philosophical perspective. Although the Internet and social networks have enabled women to express their opinions to the general public, this process is also complicated by various social, cultural, and psychological barriers.

Keywords: digital society, women's voices, social networks, freedom, gender, cyberbullying, digital culture

XXI asrda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi insonlarning ijtimoiy muloqot shakllarini tubdan o‘zgartirdi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar jamiyatdagi turli guruhlarning, jumladan ayollarning ham o‘z fikrini erkin ifodalashi uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Tarixan ayollar ovozi ko‘plab ijtimoiy va madaniy cheklovlar sabab yetarlicha eshitilmagan bo‘lsa, bugungi kunda raqamli makon bu muammoni qisman bartaraf etmoqda.

Shu bilan birga, ayol ovozining raqamli platformalarda namoyon bo‘lishi bir yoqlama jarayon emas. Bu yerda erkinlik bilan bir qatorda turli cheklovlar, bosimlar va xavflar ham mavjud. Mazkur maqolada aynan shu ikki tomonlama jarayon ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi.

Zamonaviy raqamli jamiyatda kommunikatsiya shakllari tubdan o‘zgarib, an’anaviy axborot uzatish vositalari o‘rnini interaktiv va tezkor raqamli platformalar egallamoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, forumlar va boshqa onlayn kommunikatsiya vositalari insonlarga, xususan ayollarga o‘z fikrini erkin va keng auditoriyaga yetkazish imkonini yaratmoqda. Bu jarayon kommunikativ erkinlik tushunchasini yangi bosqichga olib chiqdi.

Kommunikativ erkinlik – bu shaxsning o‘z fikrini erkin ifoda etish, axborot almashish va ijtimoiy muloqotda faol ishtirok etish huquqidir. Raqamli platformalar ushbu erkinlikni ta’minlashda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, ayollar uchun bu platformalar ilgari mavjud bo‘lmagan imkoniyatlarni ochib berdi.

Birinchidan, raqamli platformalar ayollarga ijtimoiy va siyosiy masalalarda o‘z pozitsiyasini ochiq bildirish imkonini yaratdi. An’anaviy jamiyatda ko‘pincha cheklangan bo‘lgan ayol ovozi bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar orqali keng jamoatchilikka yetib bormoqda. Bu esa ijtimoiy muammolarni muhokama qilishda ayollar ishtirokini kuchaytirmoqda.

Raqamli makon ayollarning iqtisodiy va kasbiy faolligini oshirishga xizmat qilmoqda. Onlayn platformalar orqali ayollar tadbirkorlik faoliyatini yo‘lga qo‘yish, masofaviy ish bilan shug‘ullanish va o‘z

brendini yaratish imkoniga ega bo‘lmoqda. Bu esa ularning iqtisodiy mustaqilligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Kommunikativ erkinlik ayollarning o‘zini anglash va o‘zini ifoda etish jarayonini jadallashtirmoqda. Bloglar, vloglar va ijtimoiy tarmoqlardagi shaxsiy sahifalar orqali ayollar o‘z hayoti, qarashlari va tajribalarini ulashib, o‘ziga xos identitetni shakllantirmoqda. Bu jarayon shaxsiy rivojlanish va ijtimoiylashuvda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, raqamli platformalarda kommunikativ erkinlik nisbiy xarakterga ega ekanligini ta’kidlash lozim. Chunki bu erkinlik texnologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan chegaralanishi mumkin. Masalan, ayrim platformalardagi algoritmik boshqaruv, kontentni moderatsiya qilish siyosati yoki ijtimoiy bosimlar erkin fikr bildirish imkoniyatini qisman cheklashi mumkin. "Ijtimoiy tarmoqlar shaxslarga o'zlarining offlayn o'zlaridan farq qilishi mumkin bo'lgan ommaviy identifikatsiyani yaratishga imkon beradi."[2]

Zamonaviy jamiyatda ayol ovozi nafaqat individual fikrning ifodasi, balki ijtimoiy taraqqiyot va transformatsiyaning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tarixiy jihatdan ayollar ovozi ko‘pincha ijtimoiy, siyosiy va madaniy cheklovlar sabab yetarli darajada eshitilmagan. Raqamli jamiyat sharoitida esa ushbu holat sezilarli darajada o‘zgarib, ayollar jamoatchilik fikrini shakllantirishda faol subyektga aylanmoqda.

Avvalo, ayol ovozi ijtimoiy muammolarni yoritishda muhim rol o‘ynaydi. Ayollar o‘z tajribasi asosida gender tenglik, ta’lim, sog‘liqni saqlash, oilaviy munosabatlar va zo‘ravonlik kabi dolzarb masalalarni ko‘tarib chiqmoqda. Bu esa jamiyatda ushbu muammolarga nisbatan e’tiborning ortishiga va ularni hal etishga qaratilgan ijtimoiy tashabbuslarning paydo bo‘lishiga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, ayol ovozi jamoatchilik fikrini shakllantirishda muhim kommunikativ resurs hisoblanadi. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarda faol bo‘lgan ayollar o‘z auditoriyasiga ta’sir ko‘rsatib, muayyan ijtimoiy pozitsiyalarni ilgari surmoqda. Bu jarayon ijtimoiy ongning rivojlanishiga va jamiyatda yangi qadriyatlarning shakllanishiga olib keladi.

Uchinchidan, ayol ovozi ijtimoiy birdamlik va hamjamiyatni mustahkamlash vositasi sifatida xizmat qiladi. Raqamli makonda ayollar bir-birini qo‘llab-quvvatlash, tajriba almashish va muammolarni birgalikda muhokama qilish orqali o‘ziga xos ijtimoiy tarmoqlarni shakllantirmoqda. Bu esa ayniqsa qiyin ijtimoiy vaziyatlarda psixologik yordam va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni ta’minlaydi.

Bundan tashqari, ayol ovozi ijtimoiy adolat va tenglikni ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Ayollar o‘z huquqlarini himoya qilish, diskriminatsiyaga qarshi kurashish va teng imkoniyatlar yaratish masalalarida faol ishtirok etmoqda. Bu esa demokratik jamiyatning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Ayol ovozining ijtimoiy ahamiyati uning ta’sir doirasi va mazmuni bilan belgilanadi. Agar ayol ovozi konstruktiv, asosli va ijtimoiy foydali yo‘nalishda bo‘lsa, u jamiyat rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Aks holda, noto‘g‘ri axborot yoki destruktiv kontent ijtimoiy muhitga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Raqamli jamiyat sharoitida kommunikativ erkinlik sezilarli darajada kengaygan bo‘lsa-da, u mutlaq va cheksiz hodisa emas. Aksincha, raqamli makondagi erkinlik turli ijtimoiy, texnologik, siyosiy va madaniy omillar bilan chegaralanadi. Ayniqsa, ayol ovozining erkin namoyon bo‘lishi ushbu omillar ta’sirida murakkab va ko‘p qirrali jarayon sifatida namoyon bo‘ladi.

Ijtimoiy stereotiplar raqamli erkinlikning muhim cheklovlaridan biri hisoblanadi. Jamiyatda shakllangan an’anaviy gender qarashlari ayollarning ochiq fikr bildirishiga bevosita yoki bilvosita bosim o‘tkazadi. Natijada, ayrim ayollar o‘z fikrini erkin ifoda etishdan tiyilishi yoki ijtimoiy qabul qilingan me’yorlar doirasida qolishga majbur bo‘lishi mumkin.

Raqamli platformalardagi algoritmik boshqaruv erkinlikni cheklovchi muhim texnologik omil sifatida namoyon bo‘ladi. Kontentni saralash, ko‘rsatish va tarqatish tizimlari ayrim fikrlar yoki ovozlarning keng auditoriyaga yetib borishini cheklashi mumkin. Bu esa ayol ovozining ko‘rinish darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi va raqamli tengsizlikni yuzaga keltiradi.

Platformalardagi moderatsiya siyosati ham erkinlik chegaralarini belgilaydi. Garchi moderatsiya tartibi zararli kontentni cheklashga qaratilgan bo‘lsa-da, ba’zi hollarda u subyektiv yoki nomutanosib qo‘llanilishi mumkin. Bu esa ayrim fikrlarning asossiz bloklanishi yoki cheklanishiga olib keladi.

Kiberzo‘ravonlik va onlayn tazyiqlar ayollar uchun jiddiy to‘siq hisoblanadi. Tahdidlar, haqoratlar va diskriminatsion munosabatlar ayollarni o‘z fikrini ochiq bildirishdan qaytaradi. Natijada, ko‘plab ayollar o‘zini himoya qilish maqsadida o‘z-o‘zini senzura qilishga majbur bo‘ladi.

Shaxsiy hayot daxlsizligi bilan bog‘liq muammolar ham raqamli erkinlikni cheklaydi. Shaxsiy ma’lumotlarning tarqalishi, ruxsatsiz kuzatuv va onlayn xavfsizlikning yetarli darajada ta’minlanmaganligi ayollar faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, madaniy va axloqiy me’yorlar ham muhim rol o‘ynaydi. Ayrim jamiyatlarda ayollarning ochiq fikr bildirishiga nisbatan salbiy munosabat mavjud bo‘lib, bu ularning raqamli makondagi faolligini cheklaydi. Raqamli erkinlik nisbiy tushuncha bo‘lib, uning amalda namoyon bo‘lishi turli omillar bilan belgilanadi. Ayol ovozining to‘liq va erkin ifodalanishi uchun nafaqat texnologik imkoniyatlarni kengaytirish, balki ijtimoiy ongni rivojlantirish, gender tenglikni ta’minlash va xavfsiz raqamli muhit yaratish muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli platformalarda kommunikativ erkinlik kengaygani sari, salbiy hodisalardan biri sifatida kiberzo‘ravonlik muammosi ham dolzarblashib bormoqda. Kiberzo‘ravonlik – bu internet va raqamli texnologiyalar orqali amalga oshiriladigan tahdid, haqorat, kamsitish, shantaj yoki boshqa turdagi tajovuzkor xatti-harakatlar majmuasidir. Ushbu hodisa ayniqsa ayollar uchun sezilarli xavf tug‘diradi va ularning onlayn faolligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Kiberzo‘ravonlikning asosiy ko‘rinishlari qatoriga haqoratli izohlar, tahdidli xabarlar, shaxsiy hayotga aralashuv (doxing), soxta ma’lumotlar tarqatish va diskriminatsion munosabatlar kiradi. Bunday xatti-harakatlar ko‘pincha anonimlik imkoniyati tufayli kuchayadi, ya’ni foydalanuvchilar o‘z shaxsini yashirgan holda boshqalarga nisbatan tajovuzkor munosabatda bo‘lishi mumkin.

Kiberzo‘ravonlikning psixologik oqibatlari jiddiydir. Ayollar bunday bosim natijasida stress, qo‘rquv, xavotir, o‘ziga bo‘lgan ishonchning pasayishi kabi holatlarni boshdan kechiradi. Ba’zi hollarda bu depressiya yoki ijtimoiy izolyatsiyaga olib kelishi mumkin. Natijada, ayollar o‘z fikrini erkin ifoda etishdan tiyiladi yoki raqamli platformalardan butunlay voz kechadi.

Kiberzo‘ravonlik ijtimoiy oqibatlarga ham ega. Bu holat ayol ovozining jamoatchilikdagi faolligini pasaytiradi, ijtimoiy muhokamalarda ishtirok etish darajasini kamaytiradi va gender tenglikka erishish jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu jihatdan qaralganda, kiberzo‘ravonlik nafaqat individual muammo, balki ijtimoiy muammo sifatida ham baholanishi lozim. Kiberzo`ravonlikning iqtisodiy oqibatlar ham kuzatiladi. Onlayn faoliyat bilan shug‘ullanuvchi ayollar (blogerlar, tadbirkorlar, frilanserlar) kiberzo‘ravonlik tufayli o‘z faoliyatini cheklashga majbur bo‘lishi yoki auditoriyasini yo‘qotishi mumkin. Bu esa ularning daromadiga va kasbiy rivojlanishiga salbiy ta’sir qiladi. Huquqiy jihatdan ham kiberzo‘ravonlikka qarshi kurashish muhim masala hisoblanadi. Ko‘plab davlatlarda ushbu muammoni tartibga soluvchi qonunlar mavjud bo‘lsa-da, ularni amalda qo‘llash va nazorat qilish hali ham dolzarb muammoligicha qolmoqda. Shu sababli, huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish va aholining huquqiy savodxonligini oshirish zarur. Shu bilan birga, kiberzo‘ravonlikning oldini olish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Jumladan, raqamli savodxonlikni oshirish, onlayn etik me’yorlarni shakllantirish, platformalar tomonidan samarali moderatsiya tizimini joriy etish hamda foydalanuvchilarni himoya qiluvchi mexanizmlarni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.Kiberzo‘ravonlik ayol ovozining erkin namoyon bo‘lishiga jiddiy to‘sqinlik qiluvchi omillardan biridir. Uning oqibatlarini kamaytirish uchun jamiyatning barcha darajalarida – individual, ijtimoiy va institutsional bosqichlarda tizimli choralar ko‘rish zarur. “Ayollar onlayn zo‘ravonlikdan nomutanosib ravishda ko‘proq zarar ko‘rishadi.” [3]

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy islohotlar natijasida ayollarning jamiyatdagi o‘rni va faolligi sezilarli darajada oshib bormoqda. Xususan, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi ayollarning ijtimoiy hayotda, axborot makonida va

jamoatchilik muhokamalarida faol ishtirok etishi uchun yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Shu nuqtai nazardan, ayol ovozining raqamli platformalardagi rivojlanishini zamonaviy ijtimoiy transformatsiyaning muhim ko‘rsatkichlaridan biri sifatida baholash mumkin. O‘zbekistonda internet va mobil texnologiyalardan foydalanish darajasining ortib borishi ayollarning raqamli makonga kirib kelishini jadallashtirdi. Ijtimoiy tarmoqlar, blog platformalari va videoxosting xizmatlari orqali ayollar o‘z fikrini keng auditoriyaga yetkazish, ijtimoiy muammolarni muhokama qilish va shaxsiy tajribalarini ulashish imkoniga ega bo‘lmoqda. Bu esa ayol ovozining eshitilish doirasini kengaytirmoqda. Davlat tomonidan gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan siyosat ayollar faolligini oshirishda muhim rol o‘ynamoqda. Ayollarni qo‘llab-quvvatlash, ularning ta’lim olishi va kasbiy rivojlanishi uchun yaratilayotgan sharoitlar natijasida ayollar nafaqat an’anaviy sohalarda, balki axborot texnologiyalari, media va tadbirkorlik yo‘nalishlarida ham faol ishtirok etmoqda. Bu jarayon ularning raqamli platformalardagi ovozini yanada kuchaytirmoqda.O‘zbekistonda ayol blogerlar, jurnalistlar va kontent yaratuvchilarning soni ortib bormoqda. Ular ijtimoiy muammolarni yoritish, ma’rifiy kontent yaratish va jamiyatda ijobiy o‘zgarishlarga turtki berishda muhim rol o‘ynamoqda. Ayniqsa, ta’lim, sog‘liqni saqlash, oila va tarbiya, ayollar huquqlari kabi yo‘nalishlarda ayol ovozining faollashuvi kuzatilmoqda.

Biroq, ayol ovozining rivojlanishida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, milliy mentalitet va an’anaviy qarashlar ayrim hollarda ayollarning ochiq fikr bildirishiga to‘sqinlik qilishi mumkin. Shuningdek, kiberzo‘ravonlik va onlayn bosim holatlari ham ayollarning raqamli platformalardagi faolligini cheklovchi omillardan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, raqamli savodxonlik darajasining yetarli emasligi ham muhim muammolardan biridir. Ayrim ayollar zamonaviy axborot texnologiyalaridan to‘liq foydalanish imkoniyatiga ega emas, bu esa ularning raqamli makondagi ishtirokini cheklaydi. Shu sababli, ayollar o‘rtasida raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.O‘zbekiston sharoitida ayol ovozining rivojlanishi ijobiy tendensiyaga ega bo‘lib, u raqamli jamiyatning muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Biroq ushbu jarayonni yanada rivojlantirish uchun ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish, raqamli savodxonlikni oshirish va ayollar uchun xavfsiz onlayn muhit yaratish zarur.

Raqamli jamiyat sharoitida ayol ovozining erkin va samarali namoyon bo‘lishi nafaqat texnologik imkoniyatlarga, balki raqamli madaniyat darajasi va xavfsizlik ta’minotiga ham bevosita bog‘liqdir. Raqamli madaniyat – bu internet va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish jarayonida shakllanadigan axloqiy me’yorlar, kommunikativ xulq-atvor va ijtimoiy mas’uliyat yig‘indisidir. Mazkur madaniyatning rivojlanganligi raqamli makonda sog‘lom va konstruktiv muhitni ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Raqamli madaniyat shaxsning onlayn muloqotdagi xulq-atvorini belgilaydi. Ayollar uchun bu ayniqsa muhim bo‘lib, ular ko‘pincha turli ijtimoiy bahs-munozaralarda faol ishtirok etadi. Raqamli etik me’yorlarga rioya qilish – hurmat, bag‘rikenglik va mas’uliyat tamoyillariga amal qilish – sog‘lom kommunikativ muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa ayol ovozining konstruktiv va samarali namoyon bo‘lishini ta’minlaydi. Raqamli xavfsizlik masalalari ayollarning onlayn faolligida muhim o‘rin tutadi. Shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, maxfiylikni saqlash va kiberxavflardan ogoh bo‘lish zamonaviy foydalanuvchining asosiy ko‘nikmalaridan biri hisoblanadi. Ayollar ko‘pincha shaxsiy hayotga aralashuv, ma’lumotlar o‘g‘irlanishi yoki soxta akkauntlar orqali amalga oshiriladigan tahdidlarga duch kelishi mumkin. Raqamli savodxonlik darajasi xavfsizlikni ta’minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalardan samarali va xavfsiz foydalanish uchun ayollar axborotni tanlash, tekshirish va tahlil qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi zarur. Bu esa yolg‘on axborot (feyk yangiliklar) va manipulyativ kontent ta’siridan himoyalanish imkonini beradi. Institutsional darajada ham raqamli xavfsizlikni ta’minlash muhim ahamiyatga ega. Davlat organlari, ta’lim muassasalari va raqamli platformalar foydalanuvchilarni himoya qiluvchi mexanizmlarni joriy etishi, kiberzo‘ravonlikka qarshi samarali choralar ko‘rishi lozim. Bu jarayonda huquqiy me’yorlarni takomillashtirish va ularning amalda qo‘llanilishini kuchaytirish muhim vazifalardan biridir. Bundan tashqari, ijtimoiy hamkorlik ham muhim rol o‘ynaydi. Oilada, ta’lim tizimida va jamoatchilik orasida raqamli madaniyatni rivojlantirish orqali ayollar uchun xavfsiz va qo‘llab-

quvvatlovchi muhit yaratish mumkin. Ayniqsa, yosh avlodni raqamli etikaga o‘rgatish kelajakda sog‘lom raqamli jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Raqamli madaniyat va xavfsizlik masalalari ayol ovozining erkin va barqaror rivojlanishida muhim omillar hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishda kompleks yondashuv – ya’ni shaxsiy mas’uliyat, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va institutsional mexanizmlarning uyg‘unligi – samarali natijalarga olib keladi. "Texnologiya o'zini bizning yaqin munosabatlarimizning me'mori sifatida taqdim etadi." [4]

Raqamli platformalar ayollar uchun mislsiz erkinlik imkoniyatlarini yaratdi. Ular o‘z fikrini erkin ifodalash, ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etish va global miqyosda ovozini eshittirish imkoniga ega bo‘ldi. "O'zini o'zi anglash - bu shaxsga xos bo'lgan xususiyatlar to'plami emas, balki o'zini o'zi aks ettirishning doimiy jarayonidir."[5] Biroq ushbu erkinlik turli ijtimoiy va texnologik cheklovlar bilan hamroh bo‘lmoqda. Kiberzo‘ravonlik, stereotiplar va o‘z-o‘zini senzura qilish kabi muammolar ayol ovozining to‘liq namoyon bo‘lishiga to‘sqinlik qilmoqda.

Shu sababli, raqamli jamiyatda ayol ovozini qo‘llab-quvvatlash, uning xavfsizligini ta’minlash va teng imkoniyatlar yaratish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Castells M. The Rise of the Network Society Page 1996. 469-b
2. boyd, d. It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. 2014. 48-b
3. UN Women. Online and ICT-facilitated Violence Against Women and Girls. 2020. (UN Women, 2020, 5-b
4. Turkle, S. Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. 2011. 1-b
5. Giddens, A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. 1991. 75-b